

Emlékezés Kövy Sándorra (1763-1829), a kiemelkedő jogtudósra, a Magyar Tudós Társaság alapszabályzatának egyik kidolgozójára

Remembering Sándor Kövy (1763-1829), the Outstanding Legal Scholar, One of the Drafters of the Statute of the Hungarian Scholars' Association

Kövy Sándor református jogakadémiai tanár, a magyar felvilágosodás jeles alakja, köznemesi család gyermekeként 1763. július 15-én született Nádudvaron. Alsóbb iskoláit a szülőföldjén végezte, majd tíz éves korától középiskolai, ezt követően teológiai és bölcséleti tanulmányokat a Debreceni Református Kollégiumban folytatott. 1782-ben Sarkadon tanítói állást vállalt. Két évvel később Pozsonyba ment jogot tanulni, ahol Fleischacker Jakabot, a hazai jog akkori egyik szaktekintélyét hallgatta. Tanulmányai befejeztével Pestre ment jurátuskodni a királyi táblára, melynek végén ügyvédi vizsgát tett. A jogi praxis nem volt valójában kedvére és helyette elsősorban főúri családok (Vayak, Telekiek, Bernáthok) gyermekeinek adott magánórákból tartotta fenn magát.

A tiszánineni református egyházkerület 1793-ban döntött arról, hogy Sárospatakon a kollégiumban megalapítja az első hazai jogi (jus patrium) tanszéket, ahová Kövyt hívták meg jogtanárnak. A többi protestáns intézmény a későbbiekben követte a sárospataki példát, melynek következtében Debrecenben 1813-ban, Eperjesen 1815-ben, Kecskeméten 1831-ben, Pápán 1832-ben, Máramarosszigeten 1836-ban került sor a hazai jogi tanszék felállítására.

Kövyt 1793. november 15-én iktatták be állásába. Oktatói tevékenysége kiterjedt a magán- és egyházjog, a perjog és a büntetőjog, valamint a statisztika, a politika, a jogbölcsélet és később a „cameralis tudományok” előadására. A sárospataki jogakadémia mintaadó intézménye volt a hazai protestáns jogi oktatásnak, így Kövy Sándor kinevezése jelentős állomás a magyarországi jogászképzés fejlődéstörténetében. Sárospataki működése során számos közmegbízatást is ellátott. Így többek között Szabolcs, Zemplén, Ung vármegyék és a keszthelyi Helikon táblabírójukká választotta.

Főúri (Bethlen, Prónay, Podmaniczky, Degenfeld, Teleki) és köznemesi családok előszeretettel küldték fiaikat Kövy professzorhoz jogi ismereteket tanulni a „Bodrog-parti Athénba”. A több, mint három és fél évtizedes jogtanári működése során számos, később híressé vált tanítványa volt, akik közül többeket később akademikussá választottak: Dósa Elek, Fáy András, Fogarasi János, Hazslinszky Frigyes Ákos, Jászay Pál, Petrovics Frigyes, Puky Károly, Somossi János, Szemere Bertalan, Szemere Miklós, Teleki László, Tessedik Ferenc, Warga János, Zsarnay Lajos; nem beszélve a többiekről, mint például Bónis

Sámuel, Kossuth Lajos, Madarász József, Madarász László, Szeremley Gábor, de Csokonai Vitéz Mihály is Kövy miatt jött Patakra tanulni.

Egyik legkiválóbb tanítványa, Kossuth Lajos 1882-ben a *Pesti Napló*-ban közölt visszaemlékezésében így ír a korabeli élményeiről: „Bevégezvén Eperjesen tanulmányaimat, jogot mentem tanulni nem Pestre, hanem Sárospatakra. [...] Tanárom Kövy Sándor volt, hírneves magyar jogász, nem hiszem, hogy akkoriban az elméleti magyar jogot valaki jobban tudta volna, mint ő; kézkönyvét latin nyelven adta ki, de előadásait magyarul tartotta. Tölcsérrel öntötte az ember fejébe a jogtudományt. Lehetetlen volt meg nem tanulni.”¹

Tóth Lőrinc, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja 1879-ben így emlékezett Kövy „zseniális” jogtanári kvalitásaira és tanítási módszerére: „Kövy elsőrendű volt a magyar törvénytudomány tanárai közt, kik a pusztá ismeretet a valódi tudomány színvonalára emelni törekedtek; ő a száraz leczkékbe, milyenek egy pedáns és unalmas vaskalapos jogprofesszor ajkairól a mákony altató hatásával szoktak csepegni az unatkozott ifjúság füleibe, lelket s életet tudott önteni, mert nemcsak a száraz törvény-szöveget olvastatta s magoltatta, hanem törvényeinket más nemzetekéivel összehasonlította, azok eredetét történetileg fejtegette s az ész- és természetjog általános szempontjaiból is magyarázta; a felsőbb birói ítéleteket nem csak idézte, hanem a törvények szellemében s a jogfilozófia és méltányosság eszméihez mérve, eszesen s bátran bírálta s ily módon nemcsak némi fölületes törvényismerettel bíró, a pozitív törvények száraz kérgén rágódó, silány formalizmus békóiba vert, szellemtelen nebulókat, hanem valódi, gondolkodó, mélyreható jogtudósokat, sőt a mennyiben a hozott törvények homályos helyeit világosságra derítette s a hézagait józan okoskodással, analogiával pótolta s a »mi van és hogyan van?« határán túl a »mi kellene és mint kellene?« magasabb rétegeibe is felszállva, ez által értelmes törvényhozókat képezett s készített.”²

Kövy Sándor sajátos előadói módszereivel vált híressé. A száraz definíciók meghatározása és szószerinti elsajátítása helyett igyekezett a jogi fogalmakat gyakorlati alkalmazhatóságuk szempontjából magyarázni és elméleti szempontból megvilágítani. Nevéhez fűződik a gyakorlati jogi oktatás megvalósítása hazánkban. Tanítási módszerének lényege az volt, hogy nem bemagoltatni, hanem megértetni kívánta a hallgatósággal a tananyagot. Növendékeiből iskola-vármegyét és királyi ítélőtáblát alakított „Pánczél vármegye” és „Pánczél királyi ítélőtábla” néven, mellyel az önálló és független magyar államiségnek és a megyei ellenzékiiségnek az eszméit is terjesztette a kollégium diákjai között. Kezdeményezése mintául szolgált a később létrejövő

¹ Idézi: *A pataki diákvilág anekdotakincse*. (Komáromi János közreműködésével szerkesztette: Panka Károly) I. köt. Sárospataki Diákok Országos Szövetség, Budapest, 1927. 57. o.

² Adalékok a Kövy tanári és írói jellemképéhez. *Sárospataki Lapok*, XII. évf. (1893) 47. sz. 1040. o.

ifjúsági önképzőköröknek. A tanítás mellett alkalmanként jogi szakvéleményeket adott egyházi előjáróságának egyes peres ügyekben.

Nyomtatásban tíz munkája jelent meg. Kövy, mint a gyakorlatias jogi oktatás hazai megalapítója 1798-ban *A' magyar törvények rövid summája a' gyermekek számára* című – számos kiadást megélt – művében a feudális hazai magánjog magyar nyelvű összefoglalására vállalkozott. Munkája 1848-ig szolgált tankönyvként a protestáns iskolák tanulóifjúsága számára. A legjelentősebb műve az 1800-ban megjelent és hat kiadásban napvilágot látott *Elementa jurisprudentiae Hungaricae*, amelyet későbbi kiváló tanítványa, Fogarasi János 1839-ben *Magyar közpolgári törvénytudomány elemei* címmel fordított le magyarra. Az 1847-ig ugyancsak hat kiadásban közzétett munka több felsőfokú intézményben szolgálta a magyar jogi oktatást. 1822-ben *A' magyar polgári-törvény* címen kiadott munkájáért, mint az addig magyar nyelven megjelent legkitűnőbb jogtudományi műért megkapta a Marczibányi-díjat. Érdemes e helyen utalni a jog Kövynek tulajdonított meghatározására, mely jól példázza a korabeli kantiánus nézőpontot: „Jog, [az] embernek azon szabadsága, miszerint akaratát gátlan teljesítheti másnak sérelme nélkül. – Ettől különbözik az állományi jog. [...] Állományi jog azon szabadság, miszerint akaratát minden állományi tag a törvényírta határok közt másnak sérelme nélkül korlátlan teljesítheti.”³

Élete végén a megalakulóban levő Magyar Tudós Társaság alapszabályainak elkészítésére kiküldött bizottság tagjává választották meg. Vélhetően a hamarosan bekövetkezett halála volt az akadálya annak, hogy rendes tagja már nem lehetett a tudós testületnek. Meggyengült egészségi állapotára hivatkozva 1829. április 23-án beadta lemondását egyházi előjáróinak. Kövy Sándor hatvanhat éves korában 1829. július 24-én hunyt el Sárospatakon. Halálának centenáriumán az egykori sárospataki jogakadémia tanára, Finkey Ferenc így jellemezte kiemelkedő elődjét: „Kövy Sándor [...] a református jogtanárok egyik legnagyobbja volt s a magyar protestáns jogi oktatásnak egyik legkimagaslóbb alakja marad minden időkre.”⁴ Egykori alma matere jogutódjának a Debreceni Egyetem főépületének díszudvara falán márványtábla hirdeti Kövy Sándor, mint a Debreceni Református Kollégium híressé vált diákjának az emlékét.

Kövy Sándor főbb művei

A' magyar törvények rövid summája a' gyermekek számára. Pozsony, 1798.

³ *Alapelvek a' magyarhoni polgárjogban Kövy S. szerint.* [Írta: Kallós Lajos] Beimel, Pest, 1846. 1. o.

⁴ Finkey Ferenc: *Emlékezés Kövy Sándor halálának századik évfordulóján.* Miskolci Jogászélet Könyvtára 61. Ifj. Ludvig István Könyvnyomdája, Miskolc, 1930. 4. o.

Elementa jurisprudentiae Hungaricae. Landerer, Cassoviae, 1800, 1804. Nádaskay, S. Patakini, 1814, 1823, 1830, 1835.

Ratio jurisprudentiae hungaricae, cum quibusdam locis ejus obscuris, ad ductum Institutionum Kelemenianorum propositis. Pichler, Viennae. 1817.

Rationes rationis jurisprudentiae Hungaricae seu responsio ad discussionem Szlemenicsianum et disquisitionem Gruszianam. S. Patakini, 1819.

Summarium elementorum jurisprudentiae Hungaricae. Nádaskay, S. Patakini, 1822.

A' magyar polgári-törvény. Nádaskay, Sárospatak, 1822, 1837.

Magyar közpolgári törvénytudomány elemei. Kövy Sándor után. (Írta: Fogarasi János) Eggenberger, Pest, 1839.

Magyarhoni magános törvénytudomány elemei. Kövy Sándor után. Magyarúl írta 's kiadta: Fogarasi János. Eggenberger, Pest, 1840.

Alapelvek a' magyarhoni polgárjogban Kövy S. szerint. (Írta: Kallós Lajos) Beimel, Pest, 1846.

Felhasznált irodalom

Ballagi Géza: Kövy Sándor. *Sárospataki Lapok*, XII. évf. (1893) 47. sz. 1025-1031. o.

Szinyei Gerzson: Kövy Sándor életrajza. *Sárospataki Lapok*, XII. évf. (1893) 47. sz. 1031-1033. o. (Másodközlés: *Jog*, XIII. évf. /1894/ 10. sz. 74-76. o.)

Zsindely István: Kövy tanítványairól. *Sárospataki Lapok*, XII. évf. (1893) 47. sz. 1041-1046. o.

Finkey Ferenc: *Emlékezés Kövy Sándor halálának századik évfordulóján.* Miskolci Jogászsélet Könyvtára 61. Ifj. Ludvig István Könyvnyomdája, Miskolc, 1930.

Szathmáry Béla: Kövy Sándor emlékezete. *Zempléni Múzsza*, XIII. évf. (2013) 2. sz. 15-21. o.

Szatmári Emília: Kövy és Kossuth. *Sárospataki Füzetek*, XXIII. évf. (2019) 2. sz. 143-145. o.

Szabadfalvi József
egyetemi tanár, az MTA levelező tagja
Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar
email: szabadfalvi.jozsef@law.unideb.hu